

40. ÅRGANG DECEMBER 2018 NR. 2

PRIS KR. 20,-

RØRVIG BY OG LAND

INDHOLD

KÆRE MEDLEM	3
MØLLEDAG	4
DARK SKY	5
REFERAT AF GENERALFORSAMLINGEN	6
EN BERETNING OM EN HÆNDELSE FRA RØRVIG UNDER BESÆTTELSEN	8
BOMBENEDKASTNINGEN I RØRVIG: EN SANDSYNLIG FORKLARING?	16
INDBYDELSE PÅSKETUR.....	21
BETINA LUNDSGAARD, GALLERI OG ATELIER.....	22

UDGIVER

Foreningen Rørvig By og Land,
www.rvbl.dk · CVR nr. 34 79 91 72
info@rvbl.dk

REDAKTION:

Sct. Georgs Vej 7,
4500 Nykøbing Sj., tlf. 59 91 97 59

MEDLEMSKAB

Kr. 150,- pr. år. Kan tegnes ved
henvendelse til et bestyrelses-
medlem eller på hjemmesiden.

Annoncesalg varetages af
foreningens formidlingsudvalg.

TRYK OG LAYOUT:

Rosendahls a/s, tlf. 59 43 20 39,
oplag 900 eksemplarer.

FORSIDEFOTO:

Maleri af landskabsmaleren Betina
Lundsgård.

Bestyrelsen i Rørvig By og Land

FORMAND, ANSVARSHAVENDE REDAKTØR

Henrik Larsen, Sct. Georgs Vej 7
4500 Nykøbing Sj., Tlf. 59 91 97 59
nukander@nyka.dk
Forretnings- og formidlingsudvalg

NÆSTFORMAND

Bo Bræstrup, Esplanaden 14, 3. th.
1263 København K., Tlf. 29 25 92 21
bo.braestrup@cclausen.dk
Mølleudvalg

SEKRETÆR OG KASSERER

Hans Normann, Vestergade 4
4581 Rørvig, Tlf. 59 96 13 05
hans.normann@mail.dk

BESTYRELSESMEDLEM

Flemming Hansen, Løvstræde 4
4581 Rørvig, Tlf. 26 16 68 12
til@flemming-h.dk

BESTYRELSESMEDLEM

Hanne Winther, Stænget 4
2820 Gentofte, Tlf. 61 61 78 61
hannegentofte@gmail.com

BESTYRELSESMEDLEM

Marianne Ek, Smedestræde 4
4581 Rørvig, Tlf. 27 28 84 32
marianneek@mail.tele.dk

BESTYRELSESMEDLEM

Adam Hey
Carl Bernhards Vej 15A, 4. th,
1817 Frederiksberg.
Tlf. 28 98 20 50
ahey@frederiksberg.dk

BESTYRELSESMEDLEM

Svend Kirkegaard-Sørensen, Jollen 57
3070 Snekersten, Tlf. 21 42 15 15
skirkegaardsorensen@hotmail.com
PR & aktivitetsudvalg

BESTYRELSESMEDLEM

Søren Ussing, Vestergade 25
4581 Rørvig, Tlf. 29 80 86 21
slussing@gmail.com
Byudvalg

BESTYRELSESMEDLEM

Tommy Reenberg, Nørrevangsvej 112
4581 Rørvig, Tlf. 40 15 43 70
tommyreenberg@outlook.dk

BESTYRELSESMEDLEM

Otto Graham, Bakkedalen 2
4581 Rørvig,
Tlf. 29 11 44 44
graham-2Gmarketing@mail.dk

SUPPLEANT

Lasse Braae, Sophievej 10
4581 Rørvig, Tlf. 28 90 10 82
lassebraae@hotmail.com

KÆRE medlem

VI KAN SE TILBAGE PÅ ET PAR MEGET AKTIVE ÅR. VI HAR HAFT EN STIGENDE MEDLEMSTILGANG, VI HAR FAKTISK IKKE I MANGE ÅR HAFT SÅ STOR EN TILGANG SOM DE SIDSTE 2 ÅR MED OVER 100 NYE MEDLEMMER. DET ER VI NATURLIGVIS GLADE FOR.

Men når vi ser os om i bestyrelsen, må vi også sande, at der er noget andet, som også er stigende: Gennemsnitsalderen! Vi håber, at der på et tidspunkt kommer nye yngre kræfter til, men vi kan ikke være sikre.

Vi har over årene især gennem de seneste to årtier i begge foreninger, hvorfra Rørvig By og Land opstod, oparbejdet en betydelig reservekapital gennem aktiviteter og tilskud. Dette har skabt det fornødne beredskab til, at vi har kunnet foretage aktive og omkostningstunge tiltag som bogudgivelser, produktion af kort og opsætning af bænke som de bedste eksempler.

Vi vil gerne sørge for, at dette beredskab sikres fremover sammen med et betryggende apparat til at administrere det efter foreningens formål, herunder til pleje af vores naturejendomme og møllen. Alt dette med

henblik på det tilfælde, at foreningens ledelse på et tidspunkt måtte tabe pulsten. Det var bl.a. på denne baggrund, at vi fremsatte vores forslag om vedtægtsændringer med muligheden for at oprette fonde fremover. Dette forslag blev vedtaget enstemmigt på den ordinære generalforsamling i sommer, og endelig fondsdannelse ville stadig fordre en godkendelse fra en senere generalforsamling.

Stor var derfor bestyrelsens forbløffelse, da 5 medlemmer, som alle havde stemt for forslaget på den ordinære generalforsamling, uden forvarsel mødte op på den nye generalforsamling og standsede den med henvisning til, at den ikke var indkaldt vedtægtsmæssigt. Vi var uenige, men ville give de fremmødte "the benefit of the doubt", så denne generalforsamling blev slet ikke gennemført, og det forslag, som alle var for, er altså heller ikke vedtaget.

Vi går nu videre og forsøger igen til næste ordinære generalforsamling og ser en ekstra gang på forslaget til vedtægtsændringer. Vi er en forening med mange medlemmer, og det giver nogle muligheder for at påvirke udviklingen i vort område. Kommunen hører os i byggesager i Rørvig by, og vi kommenterer lokalplaner og deltager

i debatten om andre planer og ideer, der berører natur og miljø i Rørvigområdet. Det gør vi på jeres – medlemmernes – vegne. Vi møder jer ved Lodshuset, på mølledagen og kræmmermarked om sommeren og får nogle indtryk af, hvad nogle af jer mener og interesserer jer for. Men vi har brug for at vide mere om, hvad der er vigtigt for medlemmerne, og hvor vi skal lægge kræfterne i vort arbejde. Derfor indbyder vi til debattmøde lørdag den 27. april 2019 kl. 14 – 17 på Sognegården.

Emnerne er ikke lagt fast endnu, men et enkelt er allerede klar. Vi er ved at være færdig med en ny naturstrategi. Dele af den vil naturligt blive lagt op til drøftelse. Følg med hen over vinteren på vor hjemmeside RVBL.dk eller på vores Facebook side for flere informationer.

Vi ønsker at opsamle e-mail adresser på vores medlemmer, så vi i fremtiden også vil kunne informere på e-mail. Send derfor venligst en e-mail til info@rvbl.dk med kontaktoplysningerne.

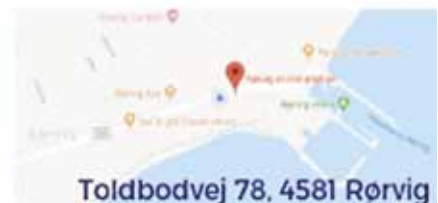
Bestyrelsen ønsker alle en glædelig jul og et lykkebringende nytår.

*Henrik Larsen,
Formand*

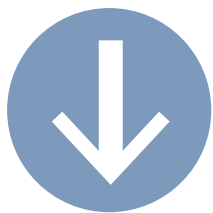
Rørvig el-installation
- Alt i elarbejde

Bestil online

Ring 53 81 33 33   www.rørvig-el.dk

HVEM KOMMER FØRST TIL MØLLE .... ?

Det var der langt over hundrede, der gjorde ved Mølledagen søndag den 17. juni.

Rørvig By og Land stod med assistance fra Bylauget for et arrangement ved Møllen, hvor vi netop her i 2018 kunne fejre et 90 års jubilæum. Foreningen til Værn om Rørvig Sogns Naturskønhed fik den 17. november 1928 skøde på Rørvig Mølle. Møllen havde efter standsningen af driften i 1924 stået og var forfaldet, og det var foreningens første større opgave efter sin stiftelse i 1926 at redde den. Efter en større indsamling af midler blandt medlemmerne til køb og restaurering igennem 1927 og 1928 købte foreningen møllen af barnebarnet af den oprindelige møllebygger, gårdejer Jørgen Nielsen. Prisen var 550 kr. tillige med et stykke land mellem det daværende vandværk og vejen til Nakke. Foreningen havde ikke blot indsamlet midler til de 550 kr. i anskaffelse, men også 1.000 kr. til en foreløbig istandsættelse af møllen, herunder af møllehatten, og et fond på 1.000 kr. til fremtidig vedligeholdelse. Møllen var blevet reddet.

Knud Skriver (trommer), Ture Kindt-Larsen (bas), Leif Juul Jørgensen (klarinet), Ole Matthiessen (piano)

Der var livlig aktivitet ved boderne foran møllen og udsigten fra møllens kværnloft med høj himmel og Dannebrog

90 år efter kunne de mange besøgende - som kom først til mølle - glæde sig over denne bedrift og på en flot dag i hyggeligt lag på bakketoppen nyde den smukke udsigt over Isefjorden - og med kig til både Rørvig og Hundested havn.

Foruden et besøg i den gamle mølle havde gæsterne mulighed for at opleve lokale kunstnere, producenter af håndarbejde/brugsartikler i forskellige materialer, fødevarer, urter, tang, drikke m.v. - hvis man da ikke kastede sig over ristede pølser, øl/vand samt is, kaffe/te samt kager.

Uanset hvor på Møllebakken man befandt sig, så løftedes stemningen af herlige jazz-toner fra et fire-mandsband med både klarinet, trommer, piano og bas!

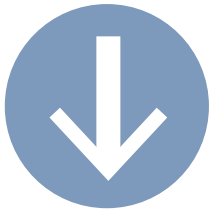
Mølledagen blev åbningen til den fantastiske

sommer med masser af sol, varme og vandtemperaturer, der nåede langt forbi gennemsnittet for den typiske danske sommer!

Dette sommervejrforløb var der næppe mange, der havde forventet, da Mølledagen måtte lukkes ned midt på eftermiddagen, hvor et endog meget kraftigt regnvejr trak ind fra syd. Det var dog heldigvis mod slutningen af arrangementet, hvor nedpakning så småt var begyndt.

Foreningen arbejder på "at pakke ud igen" ved Mølledagen i 2019. Den afholdes sammen med den landsdækkende "Mølledag" den 3. søndag i juni - nemlig den 16. Sæt kryds i kalenderen!

DARK SKY

Stjerneaften ved Rørvig Strand

Lørdag den 21. juli om aftenen kl. 22 havde vi sammen med Brorfelde Observatorium arrangeret Dark Sky – stjerneaften i klitterne ved Kabelhus-stranden ved den østlige parkeringsplads for enden af Telegrafvej. Stedet er velegnet, fordi der ikke er noget kunstigt lys i miles omkreds. Besøget var overvældende med over 150 gæster, mange havde medbragt klapstole, tæpper, krus og termokander. Observatoriet havde også medbragt tæpper og en hel del undervisningsmateriale.

Thomas Johansen fra Observatoriet fortalte medrivende sine "galaktiske" fortællinger. Efter at mørket var faldet på, var der kø ved Observatoriets spejlteleskop-kikkert, hvor Martti Holst Kristiansen fra DTU Space vejledte og indstillede teleskopet til udvalgte observationer.

Vi – eller rettere nogle af os – så Mars, den røde planet som steg op over plantagen, Jupiter med dens 4 måner mod syd ud langs stranden, månens kratere i nærbilleder og galaksen An-

dromeda, som for det utrænede øje blot ligner en "almindelig" stjerne på stjernehimlen mod nordøst. Efter midnat trådte stjernehimlen for alvor frem, og de sidste holdt ud til et godt stykke over midnat frem mod kl.01. På hjemturen var Telegrafvej kulsort.

Vi gentager arrangementet engang senere, men holder formentlig en pause næste år, så der bliver der opsamlet noget appetit på oplevelsen.

Brug luften som fremtidens varmekilde

Den grønne teknologi i en luft-til-vand varmepumpe sikrer billig nærvarme og store besparelser i forhold til f.eks. oliefy

Find varmepumpen til dit hus på:
www.w-varmepumper.dk

En luft-til-vand varmepumpe vil kunne afløse f.eks. et oliefy og reducere varmeregningen markant - mellem 40 og 50%. Den fordelagtige økonomi skyldes, at hver gang varmepumpen bruger 1 kWh strøm, producerer den ca. 4 kWh varme

Nedsættelsen af elafgifter gør det nu endnu mere attraktivt, at udskifte din gamle oliekedel med en varmepumpe.
Med en varmepumpe kan du fremover regne med en yderligere besparelse på 29,4 øre pr. kWh på forbrug over 4.000 kWh pr. år i forhold til den normale elpris.

Norrevangsvej 23, 4581 Rørvig
Tlf. 59 91 94 74, www.rorvigvvs.dk

-weishaupt-

REFERAT FRA GENERALFORSAMLING FREDAG DEN 10. AUGUST 2018 PÅ RØRVIG SOGNEGÅRD.

Tilstede fra bestyrelsen var: Henrik Larsen, Bo Bræstrup, Hans Normann, Hanne Winther, Marianne Ek, Adam Hey, Bjarne Bach, Svend Kirkegaard-Sørensen, Søren Ussing, Tommy Reenberg og suppleant Lasse Braae. Afbud fra: Flemming Hansen.

Der var 120 medlemmer tilstede inkl. bestyrelsen.

1. Valg af dirigent. Formand Henrik Larsen bød velkommen og foreslog Majken Nevermann som dirigent. Der var ikke andre kandidater, og Majken blev enstemmigt valgt.

Dirigenten konstaterede, at generalforsamlingen var lovlig varslet i henhold til vedtægterne. Ingen indsigelser. Herefter skulle der findes 2 stemmetællere. Tom Bruun og Birgitte Blichfeldt meldte sig.

2. Aflæggelse af beretning for det forløbne år. Næstformand Bo Bræstrup aflagde beretning ved hjælp af flotte billeder. Beretningen blev godkendt.

3. Forelæggelse af regnskab for det forløbne år. Kasserer Hans Normann gennemgik regnskabet. Der var kommet bidrag til møllen på kr. 8.907,86. Disse penge stammer fra givere til Lod-soldermandsgården, som har valgt at lade pengene gå til møllen i stedet. Stor tak.

Desværre udviste regnskabet et underskud på kr. 74.841,35. Regnskabet blev godkendt.

På forespørgsel fra et medlem omkring posten "porto" om ikke man kunne organisere manuel omdeling ved hjælp af medlemmer, svarede Henrik, at nogle få i bestyrelsen omdelte manuelt i 4581/4500 området, men at omdeling i Storkøbenhavn-området ville blive meget kompliceret.

4. Forelæggelse af budget samt fastsættelse af medlemskontingent. Hans Normann gennemgik budgettet for 1. april 2018 og frem til 31. december 2018. Den sidste dato fremkommer ved, at der er foreslået ændret regnskabsår. Se punkt 5. Der var ingen kommentarer, da budgettet er halvt inde i regnskabsåret. For at kunne udsende 2 blade om året indeholder bestyrelsens budget en kontingentsstigning til kr. 175 pr. år. Herefter foreslog Manfred Waldner, at vi skulle hæve det årlige beløb til kr. 200. Positiv stemning fra salen. Dirigenten ønskede herefter en afstemning. Det årlige kontingent for 1. januar 2019 til 31. januar 2019 på kr. 200 blev herefter enstemmigt godkendt.

5. Behandling af forslag fra medlemmer og bestyrelse. Der var ikke indkomne forslag fra medlemmer. Bestyrelsen havde i seneste medlemsblad i maj måned fremsat forslag om en række ændringer af vedtægterne. Henrik gennemgik de fremsatte forslag.

Ved den foreslåede tilføjelse i § 8 om generalforsamlingens mulighed for at ekskludere medlemmer, som optræder på foreningens vegne uden foreningens eller bestyrelsens godkendelse, fremsatte Simon Christiansen et ændringsforslag, som indeholdt en række betingelser, kvalifikationer og procedurer herfor, og begrundede dette forslag i en længere redegørelse.

Efter en del diskussion foreslog Søren Lynge Jacobsen, Else Hoffmann m.fl. at vi skulle slette både bestyrelsens tilføjelse og Simons ændringsforslag. Dirigenten gav bestyrelsen time out på 5 min. Herefter foreslog bestyrelsen dette og fik forsamlingens tilslutning til, at de 2 forslag blev slettet.

Der var spørgsmål til, hvorfor vi vil stifte en fond på et tidspunkt. Hertil svarede Henrik og Bo at det var for at sikre fremtiden for RVBL's midler. Herefter kunne dirigenten gå til afstemning af de øvrige ændringsforslag. Disse blev enstemmigt vedtaget. Som følge af vedtægtsændringerne indkaldes til ekstraordinær generalforsamling fredag den 24. august kl. 19.30, i Sejlklubens lokaler på Rørvig Havn, hvor vedtægtsændringerne endeligt skal godkendes.

6. Valg af bestyrelsesmedlemmer og suppleanter. Henrik Larsen, Hanne Winther, Søren Ussing og Svend Kirkegaard-Sørensen var på valg og blev alle genvalgt. Bjarne Bach ønskede at udtræde af bestyrelsen udenfor valg grundet tidsnød. Henrik holdt en fin tale og takkede Bjarne for det store arbejde, han havde gjort i RVBL. Bestyrelsen foreslog som nyt bestyrelsesmedlem Otto Graham, som var villig til nyvalg og blev valgt for et år. Suppleant Lasse Braae var på valg og blev genvalgt.

Dirigenten spurgte, om der var andre, der ønskede at opstille. Det var der ikke.

Tom Bruun foreslog, at der til indkaldelse af general forsamlingen skulle nævnes de bestyrelsesmedlemmer, som er på valg. Dette blev taget til efterretning.

7. Valg af 2 revisorer og 1 revisor-suppleant. Majken Nevermann og Sune Asrild samt suppleant Ove de Klauman var på valg. De blev alle genvalgt.

8. Eventuelt. Ole Wiborg spurgte, hvad der er sket på grunden bag vandværket. Bo svarede, at handlen med kommunen går tilbage, da grunden er for fugtig at bygge på.

Der blev spurgt, om hvem der havde bestemt placeringen af de opstillede bænke. Bo svarede, at placeringen var sket i samråd med Skov og Naturstyrelsen, kommunen og enkelte lodsejere. Et medlem foreslog opsætning af yderligere en bänk. Bo opfordrede til evt. gennem en mail at angive det præcise forslag, som bestyrelsen herefter vil vurdere.

Lasse anbefalede de fremmødte at gå ind i foreningsarbejdet. Herefter nedlagde Majken Nevermann hvervet som dirigent. Henrik takkede Majken for indsatsen.

Pause.

Foredrag af Nynne Bjerre Christensen: "De forsvundne Polarforskere"

Nynne holdt et spændende foredrag. Selv om der var varmt i salen, kunne man næsten mærke kulden, som polarforskerne havde rejst i.

Referat Hans Normann 12. august 2018.

PÅSKETUR - NY TUR RØRVIGS KUNSTNERE - FRA 1880 TIL 1980.

På en vandretur rundt i Rørvig fortæller Kjeld Jensen om udvalgte kunstnere, der enten boede her eller tog sommerophold "oppe på landet" - og om hvorfor netop disse er valgt ud.

På turen strejfer vi ballet, billedhuggere, malere, forfattere og komponister. Enkelte af personerne overfladisk og andre mere udførligt. Tilsammen et lille udsnit af Danmarks kulturpersonligheder og der er overraskelser.

Hvornår: Mandag den 15. april kl. 14.00-16.30

Mødested: Offentlige p-plads, Toldbodvej 17, Rørvig (*skråt overfor tankstationen*).

Gratis for medlemmer af Rørvig By og Land. Ellers 60 kr. pr. voksen - børn gratis.

PÅSKETUR RØRVIG - NAVNET ER SOM ET SOLSTREJF I SINDET..

BYVANDRING I RØRVIG - DET UKENDTE RØRVIG.
MED KJELD JENSEN

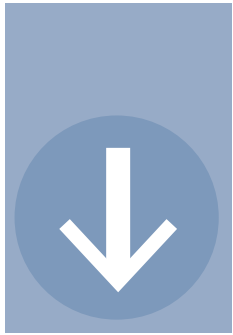
Den røde tråd i fortællingen er, hvordan Rørvig - denne lille by - igennem århundreder har kunnet bevare sin helt særegne status og tiltrækning - og stadig gør det.

Vi vil se og høre om nogle af de mindre kendte steder i byen, og vi vil selvfølgelig snakke om nogle af de smukke gamle huse og livet i dem - og vi vil med garanti blive klogere alle sammen.

Hvornår: Tirsdag den 16. april kl. 14.00-16.00

Mødested: Offentlig p-plads, Toldbodvej 17, Rørvig (*skråt overfor tankstationen*).

Gratis for medlemmer af Rørvig By og Land. Ellers 60 kr. pr. voksen - børn gratis.

EN BERETNING OM EN HÆNDELSE FRA RØRVIG UNDER BESÆTTELSEN

ARTIKLEN ER OPRINDELIGT SKREVET I 2002, HER OPDATERET MED NYE DATA OG LETTERE REDIGERET, TILPASSET TIL UDGIVELSE I BLADET OG SOM HISTORISK OPLÆG TIL EFTERSKRIFTET I DEN EFTERFØLGENDE ARTIKEL.

ET MØDE MED MIN FØR-FORTID

I 2002 havde jeg ved flere lejligheder i professionel sammenhæng mødt et meget fint og sympatisk menneske, der hedder Susanne M. Ud over det rent saglige blev der undertiden også tid til mere private bemærkninger, og da jeg umiddelbart inden påske havde et møde med hende, spurgte jeg hende, inden vi skiltes, om, hvad hun skulle foretage sig i påsken. Jo, den følgende dag, altså skærtorsdag, skulle hun traditionen tro sammen med sin mand til Rørvig, hvor hendes to yngre søstre sammen havde et sommerhus, som de havde arvet efter deres forældre. Jeg spurgte, hvor det lå, og herefter faldt replikkerne vist nogenlunde således:

- Det ligger i plantagen.
- Jamen, nærmere hvor?
- På Lærkevænget.
- Det er jo en sidevej til Lyngvænget, hvor mine forældre havde sommerhus. Det har min bror overtaget nu.

– Nå, det var da pudsigt. Jeg har som barn boet nogle somre i et sommerhus på Lyngvænget, hvor mine forældre havde lejet et sommerhus.

– .....!

– Det er da ikke »Lien«?

– Jo ....

– Vil det sige, at du er datter af .....

– Ja, af Sven Møller Kristensen.

– Var du så den lille pige, der i 1944 undgik at få glassplinter fra vinduesruden over sig, fordi der faldt et spejl ind over hendes seng, da der faldt en bombe lige i nærheden?

– Ja.

Jeg havde mødt en myte fra min barndom – ja, egentlig fra før jeg blev født. Jeg tænkte på, at det næsten var, som om jeg havde mødt en søster, som jeg aldrig havde kendt, men som jeg kun havde fået fortalt om.

Historien om bomben og spejlet var en historie i både min og Susannes familie, men historierne var forskellige. Hvad gik historien ud på?

FORHISTORIEN

Mine forældre havde to fælles kusiner og en fælles fætter. De var børn af en af min fars farbrødre, onkel Albert (1873-1918), og en af min mors mostre, moster Stinne (1881-1962). Den ældste af disse børn, kaldet moster As (1904-2002), giftede sig i 1928 med Karl Albert Andersen (kaldet K.A.) (1899-1977).

I 1932 købte de en grund i Søborg på Runebergs Allé 14, hvorpå der var placeret et mindre hus – formentlig nær-

mest et havehus. På grunden lod de opføre en treetages villa. I min barndom boede As & K.A. i stuen, på 1. sal boede As' ugifte søster, Gudrun (kaldet moster Gutte) (1906-90) sammen med moderen, og på 2. sal (på kvisten) boede en anden af min mors mostre, Marie Kirstine Ravn (kaldet moster Rie) (1876-1963).

I 1934 købte As & K.A. en forholdsvis stor sommerhusgrund på Lyngvænget i Rørvig af en landmand. Priserne på grunde var dengang ret

lave i Rørvig, og de mange fyrretræer skulle være godt for den tuberkulose, som moster As led af. I første omgang blev havehuset flyttet til Rørvig, men formentlig ret snart efter opførtes et nyt egentligt sommerhus på grunden. Huset fik navnet »Askabo« – dannet af As, K.A. og Bodil, deres datter (1931-2001).

Af økonomiske grunde blev en eller to matrikler frastykket den oprindelige grund og solgt til moster Stinne. Samtidig med at det var en økonomi-

Askabo« - i dag Lynghøjen 2

Lien« - i dag Lyngvænget 22

 Udateret postkort, som viser huse på Lyngvænget set fra Engvænget (ikke »Soldaten«)²

ske håndsækning, undgik man, at der flyttede folk ind, man ikke kendte.

Mine forældre købte i november 1937 en af matriklerne fra den oprindelige Askaboggrund af moster Stinne, hvorpå de lod opføre et sommerhus. I september 1941 købte de endnu en matrikel¹ fra den oprindelige Askaboggrund af moster Stinne, hvorefter de to grunde hørende til henholdsvis »Askabo« og »Lien« var nogenlunde lige store.

Sommerhuset blev det faste holdpunkt for min families sommerferier, og da min far var lærer, kunne det blive til nogle længere ophold. Min familie havde ingen bil før engang i 50'erne, så transporten dertil foregik enten på cykel til Hundested eller med tog (S-tog fra Bernstorffsvej til Holte, derefter

med damptog til Hillerød og derfra med lokaltog – undertiden skinnebus – til Hundested). Fra Hundested var der ligesom i dag færgeforbindelse til Rørvig.

Mine forældre havde i 1932 og 1934 allerede fået to børn, henholdsvis Lis og Knud, men omkring årsskiftet 1943/44 blev min mor, der var 38, gravid igen. Det blev dengang anset for lidt usædvanligt at blive gravid i den alder.

RØRVIG UNDER BESÆTTELSEN

Også under besættelsen blev sommerhuset benyttet flittigt. Rørvig blev betragtet som et fredeligt sted, hvor der ikke kunne ske dramatiske ting, og derfor søgte familien også tilflugt hertil under den anspændte situation i august 1943. Da man var bange for,

at der kunne opstå problemer med at komme nordpå ad de ordinære veje, cyklede familien igennem Jægersborg Dyrehave på vej til Hundested. Muligvis var det også ved den lejlighed, at det var nødvendigt at hyre en fiskekutter til at sejle fra Hundested til Rørvig.

I nogle af årene under besættelsen, herunder 1944, lejede mine forældre deres sommerhus ud til litteraturforskeren og kritikeren m.m. Sven Møller Kristensen.³ Jeg ved desværre ikke, hvordan forbindelsen mellem mine forældre og Sven Møller Kristensen var opstået.

BOMBETOGTET

Natten mellem den 16. og 17. august 1944 kom et allieret bombe-fly ved midnatstid øjensynlig i vanskeligheder ▶

ved Rørvig og kastede en stor sprængbombe og mange brandbomber i plantagen ved Lyngvænget.

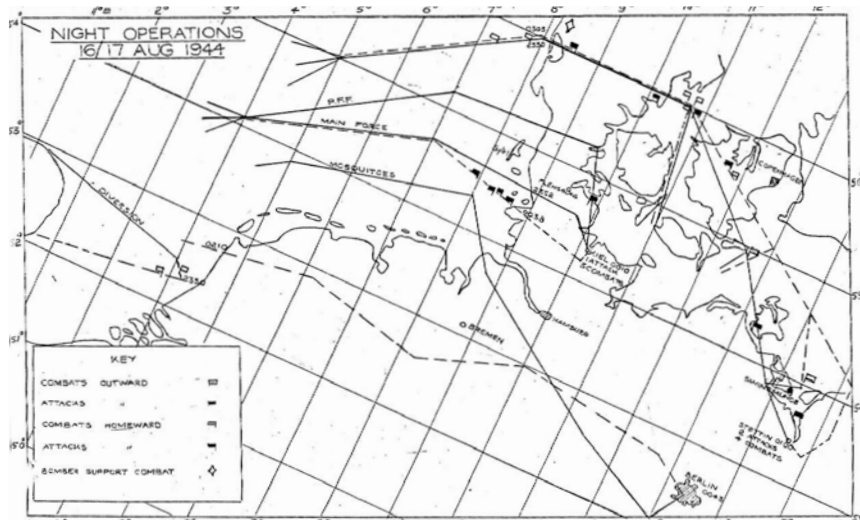
Denne nat foretog de allierede flere bombetogter over tysk område, der kom til at berøre dansk luftrum. Bombetogterne var rettet mod Kiel og Stettin som hovedmål⁴ med Berlin som afledningsmål for et skinangreb samt angreb mod og patruljering af udvalgte mål i det nordvestlige Tyskland, Holland og Frankrig – også med hensigt på en vis afledning fra de store angreb.

Angrebet ved Kiel omfattede dels et bombetogt rettet mod byens værfter, motorfabrikation, militære marineanlæg og oliedepoter og dels mineudlægning i Kielerbugten. Kiel var et vigtigt militært marinecenter især for ubådsproduktion og som base for ubådene.

Angrebet på Stettin var ligeledes et bombetogt rettet mod byens havne- og kaj anlæg, men også med mineudlægning ved Swinemünde. Stettin og Swinemünde var transportcenter for forsyninger fra Tyskland især til tropperne i Norge og Finland og til Tyskland især fra Sverige. Endvidere havde Stettin mange vigtige industri-virksomheder og var en vigtig garnisonsby med militære hovedkvarterer, kaserner og depoter.

Næsten 1200 fly deltog i missionen denne nat. Til bombning og mineudlægning blev anvendt fly af typen Lancaster, et tungt bombefly med en besætning på 7, som var Bomber Commands foretrukne bombefly.⁵ Til mineudlægning især ved Kiel blev også anvendt Halifax fly med en lidt mindre kapacitet. Til patruljering i Nordtyskland, Holland og Frankrig blev anvendt de hurtige, mindre to-motors jagerbombefly af Mosquito-typen, i Danmark især kendt for anvendelsen ved bombningen af Shell-huset i København i 1945.

Missionen var som altid behæftet med stor risiko for nedskydninger, som blev foretaget af antiluftskyts

Kort over flyveruter for operationen den 16-17. august 1944⁸

Luffoto 1945 over "Vængerne". Området omkring Engvænget og det meste af Lyngvængets vestlige side er endnu ikke bebygget. Fra venstre mod højre vises Kirkevænget, Møllerens Vænge, Granvænget, Fasanvænget, Engvænget, Lyngvænget, Sæterstien, Dalstien og Dybesøvej.

(flak) især på destinationerne eller fra tyske natjagere, som forfulgte de allieredes fly.

Den overlevende pilot fra det fly, der faldt ned ved Ringsted samme nat, fortæller, at dette fly, der som »stifinder« skulle føre de andre bombefly frem til målet i Stettin, startede fra England omkring kl. 21.00 med ankomsttid over målet 00.52 (engelsk tid) og forventet hjemkomst på basen 04.30. De skulle, som kortet viser, passere Danmark på en østlig kurs og drejede så sydøst mod Stettin. Efter målet skulle de flyve mod øst om-

kring 20 miles, derpå mod nord til Østersøen, så nordvest mod Sverige og derpå vest tilbage over Danmark. Denne pilot fortæller videre, at efter at flyet havde forladt målområdet, svingede de mod nord mod Østersøen, og da de drejede mod nordvest blev lysene i Sverige igen synlige. Omtrent efter 40 minutters flyvning fra målområdet var de igen ved at passere Danmark.⁶ Holbæk Amts Venstreblad rapporterer i øvrigt, at der den nat var kraftig (allieret) flyaktivitet, og at det svenske luftforsvar åbnede spærreild⁷ – øjensynlig for at markere den svenske suverænit.

Flyet ved Rørvig var på missionen mod Stettin og var efter alt at dømmes et Lancaster-bombefly.

ØJENVIDNER OG GÆNGS OPFATTELSE

Et øjenvidne, Vita Jensen, født Bang, som boede i sommerhuset »Bangsbo« på Skovhegnet ud til plantagen, fortæller i en beretning, der er nedskrevet i 1997, at hun var nede og bade med nogle studenterkammerater, da flyet kom lavt hen over vandet fra Kattegat.⁹ Det fløj så lavt, at de kastede sig ned i sandet. Kort efter hørtes et brag, og fra toppen af klitten kunne de se, at det brændte i plantagen. Vita Jensen har senere telefonisk over for mig bekræftet, at flyet kom fra Kattegat og fløj ind over plantagen. Det var helt mørkt, så de kunne ikke se flyet, men på støjen kunne de høre, fra hvilken retning flyet kom, og støjen var så kraftig, at de var bange for at blive ramt af det.

Et andet øjenvidne, fru Brandt-Nielsen, der havde sommerhuset »Lærkehuset«, dengang Lyngvænget, nu Lynghøjen 5, fortæller til Holbæks Amts Venstreblad den 17. august 1944, at hun sammen med en kusine havde været i Rørvig by og var på vej hjem ad Dybesøvej, da de hørte en meget lavtgående flyvemaskine. De kastede sig ind under granerne ved vejen, og kort efter hørte de et kraftigt brag og kunne se maskinen stige til vejrs igen.¹⁰

Umiddelbart forekommer de to udsagn at være modstridende. Vita Jensens beretning tyder nærmest på, at flyet var på vej mod målet formentlig i Stettin, da det kom i vanskeligheder. Derimod tyder fru Brandt-Nielsens beretning snarere på, at det var på vej hjem og søgte ud mod Kattegat. Dette støttes af den opfattelse, min familie efterfølgende fik af hændelsen, og at også andre havde den opfattelse, fremgår af brev fra Percy Martini, som havde sommerhus i Lyngvænget.¹¹ Slagtermester Hemming Jørgensen, Rørvig, som min bror har talt med, nævnte dog også, at der vist nok også blev kastet bomber over Isefjorden.

VURDERING

Hvis bombningen i Rørvig er sket omkring midnat, og bombningen i Stettin som omtalt ovenfor er sket omkring 00.52 engelsk tid, dvs. 01.52 dansk tid, er der stærke indikationer af, at flyet ikke kan have været på vej hjem fra Stettin, men må have været på vej mod Stettin. Dette forhold kan bedst forenes med Vita Jensens beretning.

Hvis flyet skulle være kommet østfra og være fløjet ud over Kattegat, kan det således næppe have været på vej hjem. Snarere kunne det i så fald tænkes, at flyet var blevet beskudt eller på anden måde havde fået vanskeligheder på vej mod målet og derefter var vendt om for at prøve at nå tilbage til basen,

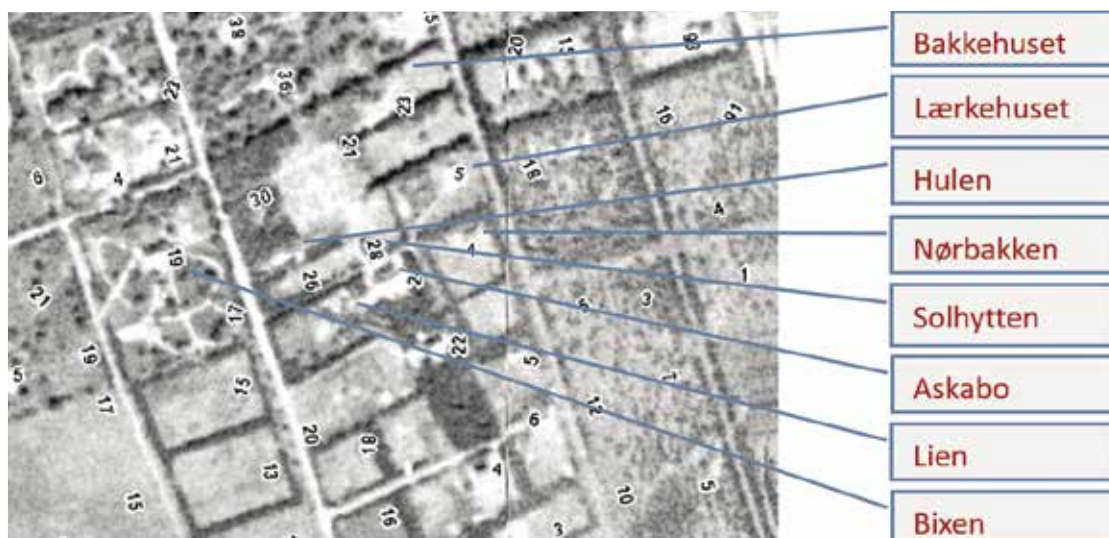
og at det er i forbindelse hermed, at det har passeret Rørvig.

Det kan selvfølgelig ikke udelukkes, at flyet har kredset eller har vendt om over Rørvig, men ingen udsagn – bortset fra den foreliggende modstrid – støtter dette umiddelbart, og begge de refererede udsagn fortæller, at bombelasten blev kastet umiddelbart efter, at vidnerne var blevet overfløjet.

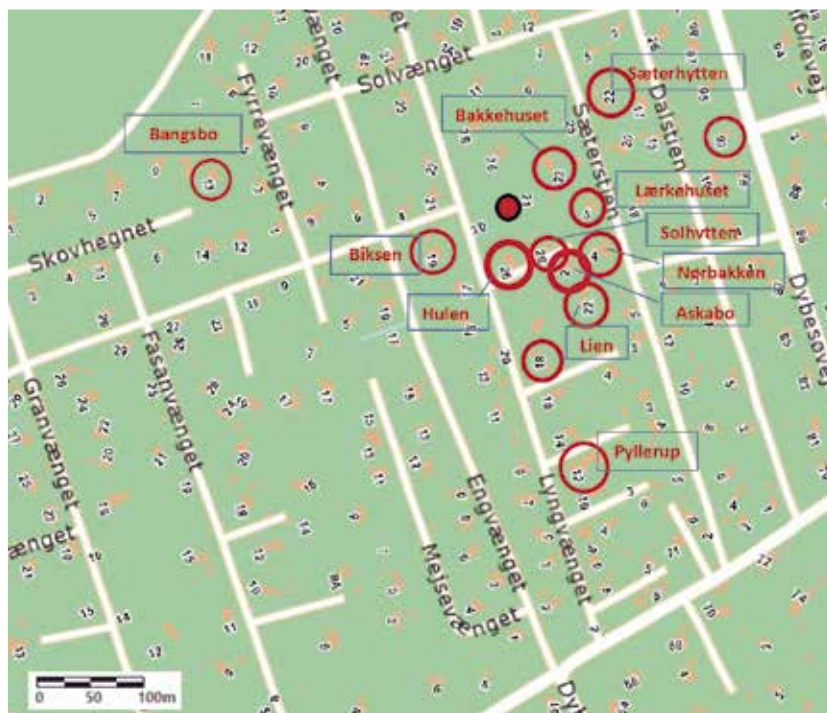
Hvis flyet var på vej hjem efter et bombetogt, er det for Lancaster-flyene endvidere yderst sjældent, at der medbringes bombelast på returflyvningen. Bombelasten bestod typisk af en meget stor sprængbombe og flere brandbomber, og at bringe sprængbomben tilbage uden anvendelse ville være spild af flyressourcer. Besætningen var forpligtet til gennem foto at dokumentere bombningen.

Under alle omstændigheder er der øjensynlig sket det, at flybesætningen for at gøre flyet lettere har kastet bombelasten eller i hvert fald en del af den. Hvis flyet kom flyvende ind fra Kattegat, kan det undre, at det ikke allerede havde kastet bombelasten, inden det kom ind over land. Men med mørket en sen augustaften i nymåne og med mørklægningen er besætningen muligvis først for sent blevet klar over, at man var inde over land, eller måske har man slet ikke været klar over, at

Luftfoto 1945 over området ved Lyngvænget omkring bombenedfaldsstedet

Kort over placeringen af huse eller grunde med større skader i forhold til nedfaldsstedet for sprængbomben.

»Hulen« set i retning mod bombenedfaldsstedet

»Hulen« og »Solhytten« set fra bombenedfaldsstedet

man var kommet ind over land. Der blev kastet en sprængbombe og et antal brandbomber, der var placeret i kurve.¹² Berlingske Tidende angav, at der var kastet 50-70 brandbomber, kilder fra Frihedsmuseet angav senere 72 brandbomber.¹³

ØDELÆGGELSERNE

Holbæk Amts Venstreblad fortæller, at 25 sommerhuse blev beskadiget, hvoraf de 10 blev ødelagt.¹⁴

Værst gik det formentlig ud over »Hulen«, Lyngvænget 26, idet sprængbomben ramte jorden tæt ved dette hus.¹⁵ Ejeren af »Hulen«, ingeniør Reim, var imidlertid rejst hjem med sin familie den 16. august! Selv om bomben faldt tæt ved »Hulen«, så faldt den ikke på denne grund, men faktisk på nabogrunden tilhørende det hus, der hedder »Bakkehuset«, Lyngvænget 30.

»Solhytten«, Lyngvænget 28, der var beboet af en professor Steen, hans kone og tre børn samt en ung pige, brød efter min brors erindring i brand – den var i givet fald formentlig blevet ramt af en brandbombe, men beboerne

Avisoverskrifter fra Berlingske Aftenavis, Politiken, Berlingske Tidende, B.T., Holbæk Amts Venstreblad og Aftenbladet.¹⁶

– måske bortset fra den unge pige – fik kun overfladiske skrammer og snitsår.

»Bixen« på den anden side af Lyngvænget¹⁷ lige over for »Hulen«, var ejet af papirhandler Ove M. Bendix og hans kone Bodil. Men da de måtte flygte til Sverige under krigen, var huset udlejet til Bodils kusine læge Annelise Rosen og hendes mand dr. Rosen.¹⁸ Dette hus lå lige over for nedkastningsstedet, og familien blev kastet ud af deres senge under eksplosionen. Slagterme-

ster Hemming Jørgensen, Rørvig, der hidkaldt af eksplosionen var hastet til på cykel, deltog i slukningsarbejdet på denne grund og kastede sand med sine bare næver for at slukke et bål på 15-20 kvm.¹⁹

»Askabo«, der åbenbart var udlejet eller udlånt til translatør Karl Aage Madsen og hans kone fra København, fik bl.a. den ene side helt ødelagt, døre og vinduer sprængtes, køjerne faldt sammen, og beboerne pådrog sig snit-

»Askabo«

Brandbombe ved »Askabo«

»Lærkehuset«

»Nørbakken«

Der blev sprunget 1 sprængbombe og 72 brandbomber (alle foto Frihedsmuseets Fotoarkiv)

sår. Min bror, Knud, har fået fortalt, at Karl Age Madsen formentlig på grund af støjen fra den lavtgående maskine, blev opmærksom på denne og sagde til sin kone, der lå i underkøjen, at hun skulle stå op, for så lavt ville hun næppe nogensinde komme til at se en flyvemaskine flyve. Kort efter at hun var stået op, faldt bomben, og overkøjen faldt ned i den underkøje, hun netop var stået op af. Hjørnet af huset var yderligere blevet ramt af en kurv med brandbomber, som antændte,

men som ikke nåede at påføre huset brandskader.

Næste morgen kunne man i første omgang ikke finde Karl Aage Madsen og hans kone, men det viste sig, at de sammen med den unge pige fra »Solhytten« havde søgt tilflugt i »Bixen« for at blive forbundet af dr. Rosen for deres snitsår.

I »Lien« boede Sven Møller Kristensen sammen med sin kone, børnehave-

lærer Mette Johanne, født Nielsen, og deres datter, som dengang var 2 år.²⁰ »Lien« blev ikke direkte ramt, men trykket fra den eksploderede sprængbombe anrettede en del skader. Bl.a. flyttede huset sig – mens skorstenen blev stående! – og adskillige ruder blev smadret. Familien Møller Kristensen sov i det kammer, der vendte over mod »Askabo«. Den lille pige lå i en seng ved siden af køjerne, hvor forældrene sov. Ved eksplosionen røg der glassplinter fra vinduesruderne

Skader på fyrretræsplantagen ved bombenedfaldsstedet

ind i værelset, men rystelserne fik et spejl over servanten til at falde ned over den lille piges seng og skærmede derved pigen mod glassplinterne, og på samme måde rejste marmorpladen fra servanten sig op og skærmede Sven Møller Kristensens kone mod glassplinter.

I »Sæterhytten«, Sæterstien 22, havde en mor netop taget sin lille datter over i sin seng, fordi barnet var vågnet, kort før bomben sprang. Vuggen, der stod ved vinduet, blev fyldt med glasskår og træsplinter.²¹

I »Nørbakken«, i dag på adressen Lynghøjen 4, var vinduer slået ind, som billederne viser.

Mange huse i større afstand fik vinduer og lign. knust. Således knustes ruder i »Pyllerup«, Lyngvænget 12, men familien boede ikke i huset på det tidspunkt.²²

Yderligere var der spredte brande fra brandbomber længere nede af Lyngvænget og helt ovre i Skovhegnet.

Statens Civile Luftværn, der var forgænger for Civilforsvarsstyrelsen, optog rapport om sagen, og der blev foretaget afspørringer og evakueringer, bl.a. fordi det var nødvendigt at slukke brande og undersøge området for ueksploderede bomber, men afspørringen blev øjensynlig allerede ophævet den 19. august.²³ Evakueringen omfattede tilsyneladende kun de værst ramte huse, som var blevet gjort ubeboelige. Omkring en uge efter hændelsen rapporterer Mette Møller Kristensen tilsyneladende helt uanfægtet fra Rørvig om datterens udvikling

Mine forældre blev selvfølgelig underrettet, og min far tog op for at besigtige skaderne. Herunder har han formentlig hørt om, hvorledes den lille pige og hendes mor havde undgået glassplinterne. I hvert fald blev historien fortalt mange gange i min familie, og hele historien fik for mig en næsten mytisk karakter. Det blev også fortalt – måske med et smil – at hændelsen gjorde et så stærkt indtryk på min mor, at det fremskyndede

hendes nedkomst, der fandt sted den 19. august. Resultatet blev mig.

I Susannes familie blev historien afdramatiseret, måske for ikke at skræmme hende. Hovedvægten i deres historie havde været, at den lille vakse 2-årige omgående havde sat sig op i sengen og sagt: »Hva' det?«

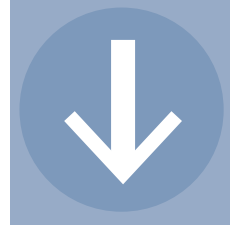
Inden min bror og jeg påbegyndte den aktuelle efterforskning af hændelsen, tænkte jeg på, at historien i min familie måske havde fået en tak den anden vej. Myter har det med at blive bedre ved at blive genfortalt. Imidlertid har min 10 år ældre bror nu bekræftet og uddybet historien, og selv om han ikke var i sommerhuset, da bomben sprang, har han hørt historien umiddelbart efter, at den fandt sted, og han har efterfølgende set skaderne på sommerhusene. Ydermere har min bror og jeg nu konsulteret adskillige kilder, der nok nuancerer beretningen, men som ikke synes at afdramatisere denne.

Noter:

- 1 Da »Lien« således omfattede to matrikelnumre, havde huset også to vejnumre på Lyngvænget, nemlig 20 og 22. Vejnumrene blev først indført lang tid efter, at de begivenheder, der omtales i denne beretning, fandt sted. Efter min nieces overtagelse af Lien, er den dengang ubeboede matrikel blevet frasolgt, og der er blevet opført et hus herpå.
- 2 Postkortet er stillet til rådighed af Gitte Baess. Se også »Hilsen fra Rørvig« 1. udgave 2009 s 173.
- 3 1909-1991. Professor i nordisk litteratur ved Århus Universitet i 1953 og ved Københavns Universitet i 1964 og tekstforfatter til mange sangtekster, bl.a. »Frihedssangen« fra 1945. SMK havde endvidere et samarbejde med Bernhard Christensen om de såkaldte jazzoratorier. Se Dansk Biografisk Leksikon, 3. udg. ved Sv. Cedergreen Bech. Gylden-dal, bind 10. 1982.
- 4 Anden Verdenskrig – Hvornår Skete Det. Politikens Forlag 1968.
- 5 Avro Lancaster var i tjeneste 1941-54. De første fly kunne medføre en bombe-last på 14.000 lb (6,4 ton), mens senere versioner kunne medføre en bombe på helt op til 22.000 lb (10 ton). Det var meget manøvreduktigt, havde en maksimumshastighed på omkring 280 mph (450 km/t) og en marchhastighed på 200 mph (322 km/t), og kunne flyve op til næsten 25.000 ft. Kilde: Encyclopedia of World War II, redigeret af John Keegan, Bison Books. 1977. Det er anført, at Lancaster-flyet var en afgørende medvirkende faktor for de allieredes sejr.
- 6 Helge William Gram: Skudt ned over Danmark 1940-45. Frihedsmuseets Venners Forlag. 1998.
- 7 Holbæk Amts Venstreblad fra den 17., 18. og 19. august 1944.
- 8 Gengivet fra »Luftkrig 008« s. 1 på Carsten Petersens hjemmeside www.luftkrig1939-45.dk
- 9 Vita Jensen, f. Bang: Erindringer om begivenheder i Rørvig under krigen. En kort øjenvidneskildring nedskrevet den 10. november 1997 ledsaget af fotografier taget i weekenden 19.-20. august 1944 af Vita Jensens fætter Ernst Bentzen, nu Femvejen 6, Rørvig. Biblioteket i Nykøbing Sjælland. Også Holbæk Amts Venstreblad 17. august 1944.
- 10 Det har været mørk nat på det pågældende tidspunkt, og det var nymåne den 18. august (jf. US.Naval Observatory, Astronomical Applications Department: Phases of the Moon, link fra Planetarium i København), så hvis fru Brandt-Nielsen har set flyet, har det formentlig været i skæret fra eksplosionerne.
- 11 Percy Martini: Brev af 2. maj 1990 til fr. Kirsten Hjorth Lorendzen, Birkerød med overskriften: »Erindringer om begivenheder i Rørvig i krigens tid«. Biblioteket i Nykøbing Sjælland. Percy Martini havde sommerhus på Lyngvænget 12, »Pyllerup«, der stadig ejes af familien. Han kom dog først op til sommerhuset 2 dage efter. Han skriver bl.a., at flyet ikke nåede ud over Kattegat, før bomberne blev smidt.
- 12 Ifølge Statens Civile Luftværn blev der ved »Lyngvænge, ca. 5 km NØ. f. Nyk. S.« kastet 1 sprængbombe og 8 brandbomber. Det sidste tal skal formentlig forstås som 8 kurve hver indeholdende et eller andet antal brandbomber. Kilde: Civilforsvarsstyrelsen: Luftværnsmæssige begivenheder under krigen 1939-45. På nogle af de u-eksploderede brandbomber var der engelsk tekst, så det er ret sikkert, at der var tale om et allieret fly. Se også note 23.
- 13 Berlingske Tidende, 17. august 1944 og Frihedsmuseets Fotoarkiv. Hvis der er 72 brandbomber i 8 kurve, er det altså 9 brandbomber i hver kurv.
- 14 Statens Civile Luftværn taler om fire ødelagte huse og to let beskadigede! Herudover rapporteres der om ild i plantagen. Således fortæller Vita Jensen, at det brændte på nabogrunden til deres sommerhus, og blandt de billeder, fættøren Ernst Bentzen tog, er der et af en enebærbusk på denne grund, der havde været antændt. Se kilde i note 9.
- 15 Det er formentlig dette hus, Percy Martini beskriver som liggende kun to huse fra hans eget. Han skriver, at huset var »splintret, resten brændt, og samtlige træer på grunden (store fyrretræer og birk) var alle knækket som tændstikker i ca. 1½ m's højde.« Se note 11.
- 16 Samlingen af avisartikler er venligst stillet til rådighed af Henrik Laybourn.
- 17 Holbæk Amts Venstreblad placerer »Bixen« på Kirkevænget, men at det er en misforståelse, har slagtermester Hemming Jørgensen bekræftet.
- 18 Efter oplysninger fra Gitte Baess baseret på samtale med Birthe von Scholten, datter af Ove M. Bendix og Bodil Bendix, født Meyer.
- 19 Holbæk Amts Venstreblad fra den 17., 18. og 19. august 1944
- 20 To yngre søstre var endnu ikke født på dette tidspunkt.
- 21 Holbæk Amts Venstreblad fra den 17., 18. og 19. august 1944
- 22 Se note 11
- 23 Civilforsvarsstyrelsen: Luftværnsmæssige begivenheder under krigen 1939-45 og Statens Civile Luftværn: Meldinger og rapporter. August 1944. Rigsarkivet. Desværre synes aktpakken at være noget mangelfuld. De enkelte akter ligger ikke alle steder i nummerorden, dvs. kronologisk, og hvad værre er: Nogle af de akter, der er aktuelle for den konkrete sag mangler tilsyneladende helt! Dette gælder således rapport af 17. august 1944 og melding nr. 19342 af 17. august 1944, hvortil der henvises i rapport af 20. august 1944 og melding nr. 19749 af 20. august 1944 fra den bombesagkyndige, hvor der rapporteres om rydningen og ophævelsen af afspærringen og evakueringen, lige som hændelsen er omtalt i melding nr. 19713 af 19. august 1944, hvor det meddeles, at arbejdet er indstillet og afspærringen ophævet. Melding nr. 19749 er også gengivet i rapport af 20. august til lederen af Statens Civile Luftværn, der også henviser til rapport af 18. august 1944, melding nr. 19591, som tilsyneladende også mangler. Flystyrtet m.v. ved Sejerø er (bl.a.) omtalt i melding nr. 19716 af 19. august 1944 og melding nr. 19771 og 19786 begge af 21. august 1944.

BOMBENEDKASTNINGEN I RØRVIG: EN SANDSYNLIG FORKLARING?

I NÆSTEN 75 ÅR HAR DET NU VÆRET EN GÅDE, HVAD DEN PRÆCISE BAGGRUND VAR FOR BOMBNINGEN DEN 16.-17. AUGUST 1944 AF SOMMERHUSENE I RØRVIG. MYTEN VAR, AT DET VAR ET LANCASTER FLY, SOM BLEV FORFULGT AF EN TYSK NATJAGER. MEN KUNNE DETTE VERIFICERES, OG KUNNE VI FÅ VIDEN OM, HVILKET FLY DET RENT FAKTISK DREJEDE SIG OM?

Vi satte os for at prøve at løse mysteriet. Vi gennemgik tilgængelige oversigtsrapporter og beretninger, især de grundige beskrivelser af forfatteren Carsten Petersen om missionen.¹ Vi fik velvilligt adgang til hovedparten af dagbøgerne for de eskadriller («squadrons») og deres fly, som deltog i missionen den 16.-17. august, med fokus rettet mod Stettin-missionen, hvor fly-ruten gik over Vestsjælland.² Det drejede sig om 43 eskadriller hver med 4-24 fly, typisk 9-19 fly. Langt de fleste squadrons opererede de store 4-motorers Lancaster bombefly. Nogle squadrons anvendte også de hurtige 2-motorers Mosquito fly bygget i træ. Halifax bombeflyene med en lidt mindre bombekapacitet blev kun anvendt på Kiel-missionen, hvor man fløj over Sønderjylland. Dagbøgerne kunne være for flere år med missionerne ordnet efter dato.

MISTEDE FLY

Vi fokuserede på rapporter over mistede fly. Fem fly blev rapporteret ikke at vende tilbage fra missionen til Stettin og Berlin, alle Lancaster fly. NE167 fra No. 97 squadron styrkede ned i Østersøen nær Swinemünde, og et lig blev senere fundet ved Bornholm. LL972 fra No. 630 squadron styrkede ved Berlin.

PA988 fra No. 405 squadron blev ramt af en tysk natjager og styrkede ned ved Allindemagle nord for Ringsted. Et besætningsmedlem døde, to blev fanget af tyskerne, og fire nåede mirakuløst enkeltvist at komme til Sverige.

KB751 fra No. 428 squadron på vej tilbage fra Stettin blev ramt af samme tyske natjager og styrkede i havet ved Sejerø kl. 3.16 om natten. To af besætningen nåede at redde sig ud, og en kunne svømme i land på Sejerø, den anden døde og blev begravet i Sverige. En er begravet på Fårevejle Kirkegård og en på Sejerø Kirkegård. De øvrige er aldrig fundet.

Det femte fly kunne vi ikke umiddelbart finde. Det vender vi tilbage til.

FLY, SOM MÅTTE VENDE OM

Vi fokuserede også på rapporter over fly, som måtte opgive og vende om. De fleste tilfælde skyldtes tekniske fejl på flyet, og langt de fleste, godt fem tilfælde, skete allerede i Nordsøen på vej mod Stettin, hvor flyene typisk kastede deres bombelast i Nordsøen for at opnå en sikker landing.

Der var dog to tilfælde tættere på Rørvig: LM617 vendte om kl. 1.40 dansk tid ved Ebeltoft-Samsø pga. defekt H2S-radar,³ men en minebombe blev først smidt, da flyet var på vej tilbage over Nordsøen.

IM281 fra No. 218 squadron måtte vende om ved Storebælt ca. kl. 00.30 pga. motorproblemer, men droppede først sine bomber over Nordsøen kl. 2.04 og 2.11.

FLY I KAMP

Vi så endelig på rapporter over fly, som deltog i luftkampe over Danmark udover de ovenfor nævnte. Der var faktisk flere luftkampe nær Rørvig.

LM191 fra No. 619 squadron kom kl. 03.15 dansk tid nordøst for Samsø i flere kampe med tyske natjagere, men slap uskadt tilbage til England.

NE170 fra No. 166 squadron kom på samme tidspunkt også uskadt fra kamp mellem Svinninge og Asnæs. Andre kampe sent om natten foregik ved Esbjerg, hvor en tysk natjager blev skudt ned.

En luftkamp var specielt interessant: LM133 fra No. 576 squadron og basen Elsham Wolds blev angrebet af en tysk natjager lidt syd for Århus og smed sine bomber i Kattegat, hvorefter den søgte og nåede til Sverige. Dette var den første og eneste beretning om et fly, som smed bomber i Kattegat.

Der var blot det problem, at angrebet ved Århus angiveligt skete kl. 00.55,

Avro Lancaster fly – to operative fly er tilbage i dag. Bemærk kanten af den 10 meter lange bombeluge i bunden af skroget.

dvs. kl. 01.55 dansk tid, altså lang tid efter bombenedkastningen i Rørvig.⁴

LM133 OG DEN SVENSK RAPPORT

Efter en analyse og udelukkelse af de øvrige foran beskrevne tilfælde vendte vi flere gange tilbage til LM133.

Efter forskellige forsøg på søgninger lykkedes det at finde en svensk rapport om dette fly fra omkring 2013. Rapporten hed »Bombplan störtede i Sövröd utanför Höör« og beretter om et bombe-fly, som styrtede ned midt i Skåne, hvor de fleste overlevede, og som man identificerede netop som LM133.⁵

Her beskrives angrebstidspunktet ved Århus ikke som kl. 01.55 men som kl. 22.55, og så begyndte det hele at passe meget bedre!

BERETNINGEN FRA LM133

Her er beretningen, som navigatøren R. Hughes-Games nedskrev i et hemmeligt brev den 23. august til den britiske flyverattaché i Stockholm i dansk oversættelse:

»Alt gik godt til kl. 22.55, hvor piloten Watts rapporterede om et to-motors fly på højre side. Højden var 13.000 fod. Han indleder et sving og kraftigt dyk, og ved afslutningen af dykket, da flyet blev rettet op, hørtes et kraftigt bump.

Piloten gav instruktion til mekanikeren Douglas til at dreje propellerne på de to højre motorer, som begge var gået ud. De havde nu tabt højde til 11.000 fod.

Så rapporterede agterskytten, at en tysk Junker J88 passerede fra venstre mod højre. Piloten spurgte til omfanget af skaden hos mekanikeren, som mente at flyet ville kunne holde sig. Piloten besluttede derfor trods problemerne at holde kursen mod Stettin (dvs. med retning mod Møn) og om nødvendigt at vende tilbage mod den engelske base i lav højde.

Efter at have fløjet i 5 minutter øgedes vibrationerne, og mekanikeren meddelte, at de lakkede brændstof. På grundlag af denne information gav piloten ordre til at gøre klar til at kaste bomberne, hvilket skete over havet. Nu, når det var klart, at det hverken ville lykkes at nå Stettin eller den engelske base, bad piloten om kursen direkte til Sverige (I Carsten Petersens forklaring skiftes først kurs til Sverige, derefter kastes bomberne).⁶

Da flyet nåede svensk jord, gav piloten ordre til at springe ud i faldskærme, og det skete hurtigt og efter planen. Under springet fornemmede de, at flyet hurtigt tabte højde. Piloten havde sagt, at han med autopiloten havde sat flyet til at flyve i østlig retning. Mekanikeren forlod flyet straks, inden piloten sprang. Bagefter fortalte mekanikeren, at netop

da hans faldskærm havde udfoldet sig, så han en brand på marken nedenfor, hvilket skulle vise sig at være flyet. Tiden fra hans spring til han så ilden, var så kort, at han troede, at piloten ikke var kommet ud. Seks af besætningsmedlemmerne havde fuldført springet, og bortset fra at tre havde fortrakt vristen, havde ingen haft skader. Besætningen landede i nærheden af Höör (helt præcist Billinge, Sätöfta, Bosjöklöster, Stebag, Orup og Stanstorp) og blev taget i forhør af svensk politi og militærmyndighed. Om morgenen den 19. august forlod de den militære forlægning nær Sjöbo og ankom under opsyn fra en svensk løjtnant til Falun kl. 13 den 20. august.«

LM133'S ENDELIGT I HÖÖR I SVERIGE

Flyet var styrtet ned på en mark i et område kaldet Klosterskogen ved Sövröd, ca. 1 km sydøst for Höör, og fra den nærliggende Sövröds gård hørtes eksplosionen, da flyet ramte marken. Hjemmeværnet blev tilkaldt, men kunne intet gøre, alt var et stort ildhav, og efterhånden fik man slukket ilden. Der var et stort hul og metaldele overalt, kun en del af den ene vinge var nogenlunde intakt.

Piloten Watts fandt man dagen efter længere mod øst mod Bjävröd. Det var lykkedes ham at springe ud fra flyet, men han var landet i et skovområde og var blevet dræbt i springet. Han blev

Resterne af LM133 1-2 km SØ for Höör i Sverige. Det er formentlig to medlemmer af besætningen som besigtiger resterne.⁸

fundet død, hængende i faldskærmslinerne i et træ.

VURDERINGER

Angrebsstidspunktet i Århus beskrevet som kl. 22.55 kan være engelsk tid, i givet fald er det kl. 23.55 dansk (og svensk) tid. Danske aviser talte om, at bomberne faldt i Rørvig omkring midnat, en avis nævner kl. 00.30, mens Frihedsmuseets Fotoarkiv anfører kl. 23.20.⁸ De svenske rapporter anfører, at flyet faldt ned kl. 23.40 i Klosterskogen 1 km fra Sövröds gård, som igen ligger 1 km SØ for Höör. Det fremgår, at ikke alle angivne tidspunkter passer helt sammen.

Afstanden fra Århusbugten til Rørvig er på omkring 95 km i lige linje, men flyvedistancen kan være lidt længere, idet flyet har ændret kurs undervejs. Turen vil tage 18 minutter med marchhastighed på 322 km/t og 23 minutter med en langsommere fart

på 250 på km/t. Höör ligger 112 km fra Rørvig, i nøjagtig østlig retning. Her vil de tilsvarende flyvetider være respektive 21 eller 27 minutter.

Flyets rute fra vest ind mod øst over plantagen i Rørvig passer med forklaringen fra Vita Jensen, som så flyet komme ind fra stranden ved Rørvig. Fru Brandt Nielsen gik på Dybesøvej, hvor der var grantræer, det må være efter vejens drejning, idet der endnu ikke var bevoksning på Dybesøvej fra byen op mod Engvænget, som der er i dag. Hun kan derfor have set flyet fra Dybesøvej mod øst. Slagtermester Jørgensens udsagn, om at flyet fløj videre over Isefjorden, passer perfekt med den angivne rute.

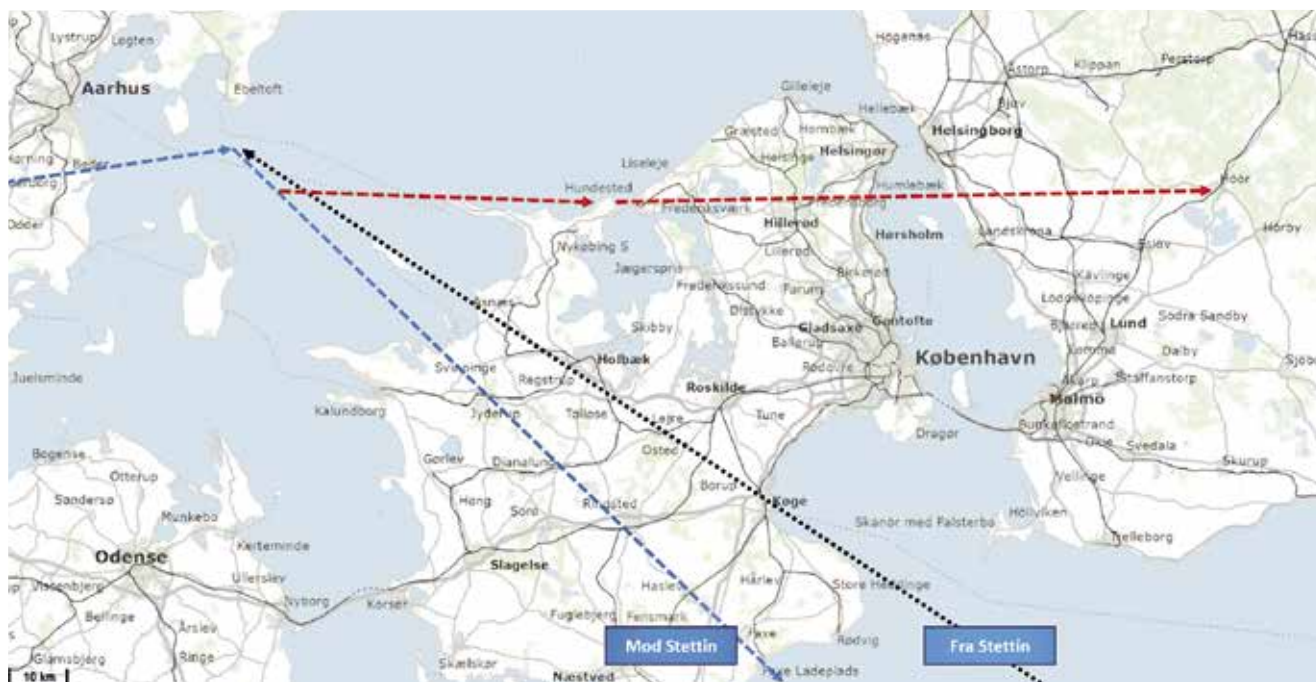
Ser vi på bombelasten, så er det i dagbogen for No. 576 squadron anført, at flyene medførte 1 x 2000 lb (0,9 ton) Heavy Capacity bombe og 12 x 500 »J« type clusters, dvs. brandbomber i klynger. Dette stemmer overens med

beskrivelsen af den type bomber, som faldt i Rørvig.

I rapporten angives der ikke nogen betænkelighed eller tvivl om, at bomberne blev kastet over vand. Man kan spørge, om ikke agterskytten ville have kunnet konstateret sprængningen og antændelsen af brandbomberne over land.

Men sprængbomben ville med god sandsynlighed, afhængigt af tændsatsens indstilling, også antænde ved at ramme vandoverfladen i stor fart. Brandbomberne kom langsommere ned i faldskærm, og med en fart på f.eks. 250 km/t er flyet fløjet 1 km væk på bare 14 sekunder.

Yderligere er der kun 400 meter fra bombenedslagsstedet mod øst til Højsandet, som med sin træbevoksning kan have skærmet for skyttens udsyn til bombestedet afhængigt af, hvor lavt flyet fløj.

Kort over den planlagte rute for Stettin-missionen den 16. august 1944 og den sandsynlige rute for LM133

Den sandsynlige indflyvningsrute for LM133 over Rørvig og vidnernes sandsynlige opholdssteder

Endeligt skal det betænkes, at udsynet for skytten må have været begrænset i den mørke nat uden måneskin, og over et landområde, hvor der ingen belysning var. Alt i alt er det derfor sandsynligt, at agterskytten ikke har fattet mistanke om en fejlbombning.

Der er derfor som konklusion på undersøgelsen stor sandsynlighed for, at

det fly, som kastede bomberne i Lyngvænget, er Lancasteren Mk I, LM133 fra No. 576 squadron med base i RAF Elsham Wolds, anført af piloten, flight officer F.H. Watts fra Canada og navigatøren, flight officer R. Hughes-Games.

Hvis dette er korrekt, er det altså givet, at flyet kom fra Kattegat og ikke

sydfra, som myten har været. Det er også givet, at flyet kastede sine bomber på vej mod Stettin og ikke på vej hjem fra Stettin, som myten også har været.

BESÆTNINGEN OG ESKADRILLEN

Hjemme på basen for eskadrillen må der have været mismod dagen efter afsendelsen af 9 fly. Det ene af de 9 fly, ▶

18/4	STETTIN.
	Nine aircraft were also detailed for this operation. Crew reported clear weather as far as the enemy coast. Hereat there was 4/10ths cloud which persisted to the target. Marking was carried out by P.F.P. who dropped mixed red and yellow green T.I's. Bombing appeared to be somewhat scattered.
	Moderate heavy flak and searchlights were encountered in the target area. Night fighters were also active. F/O Stewart in W2 was forced to jettison 20 minutes short of the target owing to engine trouble. F/O Watts and crew did not return from this operation.
	Three cross country flights were also carried out.

Dagbogen for No. 576 squadron for missionen til Stettin 16. august 1944. Bemærk sætningen »F/O Watts and crew did not return«.

H.2.	LM.133	F/O Watts, F.H. J-25999	2110	Missing
		Sgt Douglas, G.		
		Sgt Baillie, K.		
		F/O Hughes-Games, R. J-27486		
		Sgt Swallow, M.R.		
		Sgt Clatworthy, W.S. R-197193		
		Sgt Laing, D.H. R-203164		

Dagbogen for No. 576 squadron for missionen til Stettin 16. august 1944, specifikt for Lancaster type 1 & 111, med flyidentifikationen LM133. Som det fremgår, blev flyet, som afgik fra basen Elsham Wolds kl. 21.10 med den anførte besætning, registreret som »missing». F/O står for »Flying Officer«.⁹

LM133 med Watts og hans besætning var ikke vendt tilbage, og flyet blev rapporteret som forsvundet.

Besætningen bestod af fire canadiere, mens de øvrige var britiske. Piloten Frederick Hubert Watts var født i 1924 i Toronto, studerede kemi, kom ind i RCAF og til England i 1943. Han blev kun 20 år og døde som sine forældres eneste søn. Tabet må derfor have været ubeskriveligt hårdt for hans canadiske forældre. Han blev begravet på Malmø Kirkegård med hædersbevisning og tilstedeværelse af den britiske konsul og svenske militærpersoner.

For eskadrillen hjemme i England må det trods dette sørgelige tab have været en lettelse, at de øvrige besætningsmedlemmer, som man først an-

tog var omkommet, viste sig at være i live. I oktober-november kom de seks mand tilbage til England.

Men allerede 14 dage efter, den 29. og 30 august, hvor der bl.a. var et nyt angreb på Stettin, styrtede hele 8 Lancaster-fly ned i Skåne

RAF Elsham Wolds lå i det nordlige Lincolnshire og var under krigen base for i alt 6 eskadriller med faciliteter til at huse 2500 mand. Den blev nedlagt i 1947. No. 576 squadron var dannet på RAF Elsham Wolds i november 1943 og flyttede sydpå til RAF Fiskerton lige øst for Lincoln i december 1944. Her havde eskadrillen sin base sammen med No. 49 squadron indtil sin nedlæggelse i september 1945. I alt tabte eskadrillen 75 Lancaster fly igennem krigen.¹¹

Noter:

- 1 Se Carsten Petersens hjemmeside www.luftkrig1939-45.dk. Carsten Petersen har med tidligere baggrund i flyvevåbnet skrevet 5-bindsværket »Luftkrig over Danmark«. Bind I-V. Bollerups Boghandels Forlag 1985-1990.
- 2 Vi takker Carsten Petersen herfor. Den research som Carsten Petersen har gennemført, er det afgørende grundlag for, at vi kunne finde det mulige fly.
- 3 H2S-radar var det første luftbårne radarsystem til overfladescanning, som blev udviklet under krigen for Royal Air Force's Bomber Command for at kunne identificere mål om natten eller ved skydække og dårligt vejr.
- 4 Se »Luftkrig011.pdf« s. 1-2, som kan downloades på Carsten Petersens hjemmeside, jf. note 1.
- 5 Forfattet af Carl-Gustav Olofsson og udgivet på hjemmesiden for Sveriges Hembygdsförbund www.bygdebund.se
- 6 Se kilden note 4.
- 7 Gengivet fra den svenske rapport, jf. note 5.
- 8 Se for eksempel <http://beta.samlinger.natmus.dk/FHM/asset/198549>
- 9 Venligst stillet til rådighed af Carsten Petersen.
- 10 Gengivet fra den svenske rapport, jf. note 5.
- 11 Se bl.a. eskadrillens historie her: www.northlincsweb.net/576SqN/

F.H. Watts gravsted på Østre Kirkegård i Malmø

Pasfoto af piloten F.H. Watts.¹⁰

Husk!
trætterrassen på
Langesøvej

Tale med
kitekt
til
M
på
Ikke af
plads
af

ing af
merhustøkken
vægge med
perlestab

LINDEGAARDBYG udfører små som store opgaver og er ikke længere væk end dette telefonnr. 22 26 70 94...

Ring og lad os få en snak om din opgave, så kommer vi og kigger på det.

LINDEGAARDBYG Totalentreprise
Fagentreprise
Nybyg
Til- og ombygning
Renoveringsopgaver

bygaranti
www.bygaranti.dk

Ved Møllen 11 - 4581 Rørvig - Tlf: 22 26 70 94
www.lindegaardbyg.com

SPAR

LAVPRISSUPERMARKED

Smedestræde 9 • 4581 Rørvig • Tlf. 5991 8011 • Åbent 363 dage om året

LANDSKABSMALEREN MED
FAMILIEBÅND DER RÆKKER
50 ÅR TILBAGE I DET LILLE
BONDEHUS I STRÆDET

DE GAMLE HUSE I STRÆDET
'KOMMER HINANDEN VED',
DE LIGGER 'SKULDER VED SKULDER'.
NOGLE HELÅRSHUSE ANDRE
UDELUKKENDE TIL FRITIDSBRUG.

Flemming H og Betina Lundsgaard havde en god dialog og noget til fælles. De er begge uddannet på Skolen for Brugskunst, der i dag hedder Danmarks Designskole. Malerierne over sofaen er i prisklassen kr. 1.000,- pr. stk.

Betinas far og mor købte det strå-tækte hus ved fællesbrønden i Strædet for 50 år siden, nemlig i 1968. Huset emmer stadig af familiehistorie, også efter at hun og manden overtog huset for 11 år siden og gav det en nænsom og tiltrængt renovering.

Den gamle garage blev samtidig ombygget til indbydende galleri og ate-

lier. Indretningen i bygningerne på den 800 kvadratmeter store grund med parkkarakter bærer tydeligt præg af, at Betina Lundsgaard er uddannet indretningsarkitekt og har arbejdet som sådan i en årrække.

Fra dette fag stammer også håndlaget og glæden ved at male billeder, som nu er hendes primære beskæfti-

gelse. De sidste tre år med åbent atelier og galleri i de tre pinsedage. Samt åbent efter aftale og behov.

Betina Lundsgaard,
Galleri og Atelier
Strædet 5, 4581 Rørvig
Mobil 20 95 30 40
Facebook: Betina Lundsgaard
Samt: Atelier Lundsgaard

Få din bolig helt solgt.

danbolig Højby - Ellinge Lyng og Nykøbing Sj.

Ejendomsmægler, MDE · danbolig.dk

Lyngvej 77, 4573 Højby · Tlf. 5930 3161 · hoeyby@danbolig.dk

Vesterbro 1, 4500 Nykøbing Sj · Tlf. 59 91 38 38 · nykoebing-sj@danbolig.dk

danbolig Højby - Ellinge Lyng

Lyngvej 77

4573 Højby

Tlf: 5930 3161

danbolig

SAMARBEJDER MED NORDEA